INSTYTUT BADAŃ SPRAW NARODOWOŚCIOWYCH

PRACE WYDZIAŁU POPULACYJNO-MIGRACYJNEGO
Nr 2

WIKTOR ORMICKI

GĘSTOŚĆ WIEJSKIEJ LUDNOŚCI ROLNICZEJ W POLSCE (1931)

LA DENSITÉ DE LA POPULATION RURALE EN POLOGNE

WARSZAWA 1937

Odbitka uzupełniona z czasopisma „Rolnictwo", R. IX. T. II, z. 1, Nr. 90.

DR. WIKTOR ORMICKI

GĘSTOŚĆ WIEJSKIEJ LUDNOŚCI ROLNICZEJ W POLSCE

(1931)

I) Dziesięciolecie 1921 — 1931 zaznaczyło się w Polsce wcale wyraźnym — choć z punktu widzenia gospodarczego nie wystarczającym — przechodzeniem ludności z rolnictwa[1]) do innych zawodów. Przyrost rzeczywisty ludności rolniczej pozostał w tyle w stosunku do wszystkich grup wyszczególnionych w tablicy 1. Wskutek tego udział ludności rolniczej obniżył się z 63,8% do 60,6%, co jest równoznaczne ze zmniejszaniem się względnej liczebności tej gałęzi zawodowej o 0,316% ogółu zaludnienia w stosunku rocznym, a odpowiada przeciętnemu rocznemu przypływowi około 90 — 100 tysięcy osób do zawodów nierolniczych[2]). Porzucanie rolnictwa zarysowało się silniej i w formie znacznie bardziej zdecydowanej wśród rolników zamieszkałych w mieście (50% przyrostu naturalnego[3]), mających zatem — niezależnie od korzystniejszych warunków rentowności — lepsze możliwości, zarówno kształcenia potomstwa, jak i przenikanie do innych zawodów. Rolnicy zamieszkali na wsi zdołali przesunąć do innych zawodów nie więcej jak 26—28% przyrostu naturalnego. Okoliczność ta wyjaśnia do pewnego stopnia przyczyny rozmaitego kształtowania się stosunków gospodarczych w obrębie obu grup ludności rolniczej.

---

[1]) Ludność rolnicza w sensie niniejszego artykułu nie obejmuje ludności żyjącej z sadownictwa, warzywnictwa, kwiaciarstwa, ogrodnictwa, rybołówstwa. myślistwa i łowiectwa.

[2]) Celem obliczenia procentowego udziału ludności rolniczej w roku 1921, wyzyskano spis zawodowy z tegoż roku i przeprowadzono szacunek struktury zawodowej dla ludności niespisanej. Oparto się przy tym na oficjalnym ustaleniu liczebności, miejsca zamieszkania i rozmieszczenia ludności niespisanej oraz na stosunkach zawodowych stwierdzonych w r. 1931 w odnośnych obszarach. Wyprowadzony tą drogą (zobacz tabl. 2) odsetek ludności rolniczej dla roku 1921 wydaje się raczej niedoszacowany.

[3]) Za podstawę kalkulacji przyjęto bardzo ostrożnie średni roczny przyrost naturalny dla całej ludności (18‰), jakkolwiek ludność rolnicza wykazuje niewątpliwie wyższą stopę przyrostu naturalnego.

TABLICA I.

Zaludnienie i ludność rolnicza w Polsce

(w latach 1921 — 1931)

Wyszczególnienie	Zaludnienie[a)]				Ludność rolnicza				
								w odsetkach	
	Ogółem	Miasta	Wieś	Nie objęte ani statystyką pobytową ani zawodową	Razem	Miasta	Wieś	zaludnienia ogólnego	ludności zamieszkałej na wsi
1921.	27.175.757	6.988.001	19.869.231	318.525	17.121.892	559.354	16.562.538	63,77[c)]	83,35
1931.	32.133.500[b)]	8.731.100	23.184.700	217.700	19.347.000	609.600	18.737.400	60,61[d)]	80,81
przyrost bezwzględny . .	4.957.743	1.743.099	3.315.469	— 100.825	2.225.108	50.246	2.174.862	— 3,16	— 2,54
przyrost w % stanu z r. 1921	18,25	24,94	16,68	— 31,65	12,99	8,98	13,13	— 4,95	— 3,04

U w a g i: a). Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej cz. IV. Warszawa 1934 str. 9.

b). Podział na ludność miejską i wiejską oparto na publikacji: Ludność Polski w/g wyników Powszechnego Spisu Ludności z dn. 9/XII. 1931. Wiadomości Statystyczne 1937. z. 13. Dodatek

c). Liczebność ludności: 26.857.232 osób, t. j. zaludnienie po odliczeniu osób nie objętych ani statystyką pobytową ani zawodową.

d). Liczebność ludności: 31.915.800 osób, t. j. zaludnienie po odliczeniu osób nie objętych ani statystyką pobytową ani zawodową.

TABLICA 2.

Zaludnienie i ludność rolnicza w/g spisu z r. 1921 oraz liczba ludności rolniczej na terenach nie objętych spisem z r. 1921.

	Zaludnienie			Ludność rolnicza w % ludności			Ludność rolnicza		
	Ogółem	Miasto	Wieś	Ogółem	Miejskiej	Wiejskiej	Razem	Miasta	Wieś
	1921			1931			1921		
Ogółem	**27.175.757**	**6.988.001**	**19.869.231**				**17.121.892**	**559.354**	**16.562.538**
ludność spisana ogółem	25.694.700	6.565.122	18.811.053				16.699.700	547.500	16.152.200
w tym ludności spisanej przez wojsko	*318.525*								
ludność szacowana .	1.481.057	422.879	1.058.178				422.192	11.854	410.338
w tym									
ludność Śląska . .	980.296	279.831	700.465	10,—	2,35	13,33	100.088	6.576	93.512
ludność Wileńszczyzny	500.761	143.048	357.713				322.104	5.278	316.826
w tym Wilno	*128.954*	*128.954*		*2,70*	*2,70*	—	*3.480*	*3.480*	
pozostały obszar (bez Wilna).	*371.807*	*14.094*	*357.713*	*83,04*	*12,76*	*88,57*	*318.624*	*1.798*	*316.826*

Źródła: 1) Pierwszy Powszechny Spis Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31.IX.1921. Tablice Państwowe. (Statystyka Polski XXXI). Warszawa 1927, str. 5, 70, 94, 116.
2) Skorowidz gmin Rzeczypospolitej Polskiej cz. IV. Warszawa, 1934, str. 9.
3) Ludność Polski w/g wyników Powszechnego Spisu Ludności z dn. 9.XII.1931. Wiadomości Statystyczne: dodatki spisowe.

Z wcześniejszych obliczeń warto przypomnieć, że *E. Romer* określał udział rolników na 65% ogółu zaludnienia przedwojennego w granicach całej Polski przedrozbiorowej razem z Mazurami Pruskimi i całym Górnym Śląskiem (cytuję za *W. Trzcińskim:* Podział zawodowy ludności Rzeczypospolitej Polskiej, Ekonomista 1925, str. 91), *W. Trzciński* na 61,80% w roku 1921 w dzisiejszych granicach, *G. U. S.* na 65,6% (bez Śląska i Wileńszczyzny) i na 63,8% (przy uwzględnieniu terenów nie objętych spisem), *J. Poniatowski* na 64,6% dla tego samego roku (1921) w dzisiejszych granicach (Przeludnienie wsi i rolnictwa, Warszawa 1936, str. 37), *L. Landau* na 64,1% w roku 1927. (Skład zawodowy ludności Polski... Warszawa 1931, str. 16) i *J. Poniatowski* na 64,5% w połowie 1927 roku (l. c. str. 39).

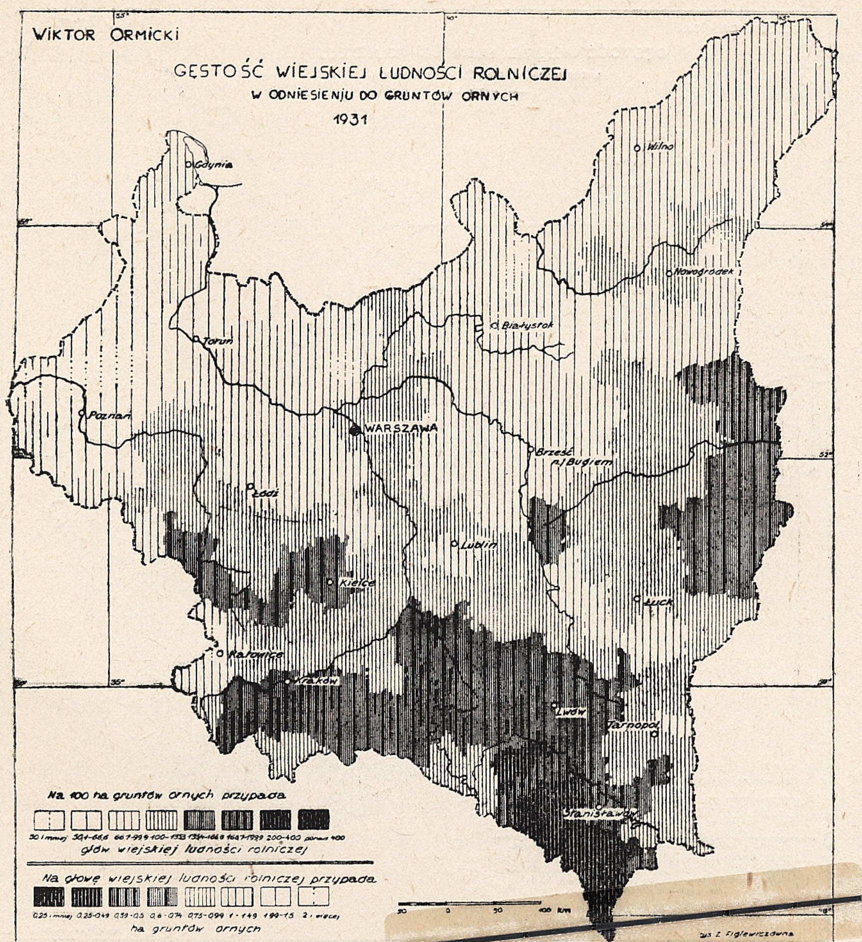
Odpływ części przyrostu naturalnego wiejskiej ludności rolniczej do zawodów nierolniczych wpłynął także na zmianę struktury zawodowej ludności zamieszkałej na wsi, czego wyrazem jest podniesienie się udziału zawodów przemysłowo-handlowych z 16,65% do 19,19%.

II) Stwierdzonego w minionym dziesięcioleciu przesunięcia ludności z zawodów rolniczych do nierolniczych nie można żadną miarą uznać za wystarczające, w szczególności zaś, gdy — poddając krytycznej i porównawczej ocenie istniejącą gęstość wiejskiej ludności rolniczej (tabl. 3 i obie mapy) — uwzględni się różnice w jakości i bonitacji gleb, w spo-

TABLICA 3.

Gęstość wiejskiej ludności rolniczej (1931)

Wyszczególnienie	Na 1 km² użytków rolnych	Na 1 km² gruntów ornych
	przypada ludności rolniczej zamieszkałej na wsi:	
Polska	**75,48**	**104,18**
warszawskie	68,34	82,49
łódzkie	91,91	112,61
kieleckie	96,48	116,66
lubelskie	78,99	102,97
białostockie	56,84	79,80
wileńskie	52,20	85,99
nowogródzkie	61,94	96,26
poleskie	47,63	112,12
wołyńskie	74,78	110,02
poznańskie	50,58	59,35
pomorskie	52,27	62,44
śląskie	66,57	89,40
krakowskie	102,14	153,52
lwowskie	112,92	156,68
stanisławowskie	110,28	194,20
tarnopolskie	98,66	116,91

sobach użytkowania ziemi, w kierunkach i systemach gospodarki, oraz w stopie życiowej mieszkańców.

Faktem jest, że z km² użytków rolnych żyje w Polsce średnio 75,48 osób wiejskiej ludności rolniczej, czyli że na głowę przypada 1,324 ha. Przeciętna wielkość gospodarstwa wynosi więc przy liczebności 5,2 osób na rodzinę — 6,884 ha użytków rolnych. Wyprowadzone średnie mają jednakowoż bardziej abstrakcyjny charakter niż zazwyczaj, ponieważ powierzchnia, do której odnosi się zaludnienie jest nie tylko zależnie od warunków lokalnych rozmaicie wyzyskiwana, ale też w części tylko należy do włościan (około 70% ogółu użytków rolnych), co wyklucza możliwość bezpośredniego wnioskowania z gęstości o stopniu zamożności i dobrobytu. Już dziś wypada na głowę wiejskiej ludności rolniczej mniej niż 1 ha

własnych użytków rolnych (0,92 ha), a na gospodarstwo nie więcej jak 4,8 ha, przy czym — prawdopodobnie — stosunek ten układa się jeszcze niekorzystniej, bo intensywniej niż parcelacja postępujący przyrost ludności, przyczynił się niewątpliwie do dalszego jej zagęszczenia. Znaczenie regionalnych różnic w użytkowaniu ziemi polega na tym, że wpływają one decydująco, nawet bez uwzględniania momentów geograficzno-gospodarczych i warunków wytwórczo-spożywczych na dochodowość poczynań gospodarczych: nakład pracy i wartość produkcji kształtują się najzupełniej odmiennie w zależności od wzajemnego ustosunkowania gruntów ornych oraz łąk i pastwisk. O jakiego rodzaju wahania idzie, i w jakiej dokonują się skali — łatwo wykazać. W Polsce znajduje się w przecięciu ogólnopaństwowym 75% użytków rolnych w kulturze ornej, resztę, tj. około

25% stanowią łąki i pastwiska. W poszczególnych województwach udział ról wykazuje znaczne odchylenia, osiągając w tarnopolskim np. 87,7%, lub spadając na Polesiu do 44,2%. Wskutek tego identyczność dat gęstości nie może być uważana za wystarczającą podstawę do wnioskowania o analogii materialnego położenia ludności.

Zagęszczenie wiejskiej ludności rolniczej w Polsce południowej, t. zn. w pasie wyżyn środkowo-polskich i na południe od niego, przekracza 100 osób na km^2 użytków rolnych, osiągając maksymalne wartości na pogórzu i w Beskidach zachodnich, w dorzeczu Sanu, jako też w całej nieomal pd.-wsch. Polsce. Charakterystyczne zgęszczenie ludności rolniczej towarzyszy zachodniej krawędzi wyżyny Małopolskiej. W północnej Polsce utrzymuje się gęstość zaludnienia znacznie niżej. Wyjątek stanowi dolina Wisły na odcinku od Puław po Warszawę, jako teren gęściej zamieszkały przez ludność rolniczą. Ciekawym zjawiskiem jest smuga silniejszego zagęszczenia ludności rolniczej, wybiegająca od Warszawy i kierująca się na północ w przedłużeniu wzmiankowanego poprzednio skupienia nadwiślańskiego. Zarysowuje ona zupełnie świeżej daty południkowy podział Polski (na wschodnią i zachodnią), sama zaś zawdzięcza swe powstanie prawdopodobnie rozwojowi Warszawy jako stolicy, osadnictwu podmiejskiemu, jako też wzrostowi opłacalności rolnictwa i związanemu z tym przejściu na kultury pracochłonne, umożliwiające większej liczbie ludności wyżywienie się z pracy na roli. O dodatnim wpływie wyższej dochodowości rolnictwa na jego strukturę demograficzną zdają się świadczyć m. in. stosunki w Polskim Zagłębiu Węglowym, które w porównaniu z najbliższym sąsiedztwem wyróżnia się niższą gęstością wiejskiej ludności rolniczej. Niezawsze jednak i nie wszędzie świadczą dane niższej gęstości o korzystniejszych warunkach bytu. Bywa i inaczej, szczególnie tam, gdzie w grę wchodzą różnice w bonitacji ziemi. Jeżeli np. w powiecie nowotarskim żyje na 100 ha użytków rolnych 78,38 osób wiejskiej ludności rolniczej, a w bocheńskim 142,87 — to nie wolno zapominać, że renta rolna w obu powiatach (mierzona wysokością opodatkowania czystego dochodu) układa się jak 1:0,326 na korzyść bocheńskiego, tym samym zaś gęstość wiejskiej ludności rolniczej w nowotarskim jest w tej relacji 3,26 razy większa (około 250 osób wiejskiej ludności rolniczej na 100 ha użytków rolnych).

Z rozważań powyższych wynika, iż korzystanie z dat gęstości wymaga stosowania szeregu poprawek, i że odczyt mapy bez zachowania nieodzownej ostrożności prowadzić może do bardzo przykrych nieporozumień i do zupełnie fałszywych wniosków.

Wzmiankowane zastrzeżenia odnoszą się i do następnego opracowania, tj. do mapy gęstości wiejskiej ludności rolniczej na 100 ha gruntów ornych, z której — jak to z tytułu wynika, eliminowano łąki i pa-

stwiska, stwarzając w ten sposób gatunkowo jednorodniejszą podstawę odniesienia, jakkolwiek i w tym wypadku nie wprowadzono ani bonitacji gleb, ani udziału gruntów ornych wielkiej własności.

Średnia gęstość wiejskiej ludności rolniczej wynosi w Polsce 104,18 osób na 100 ha gruntów ornych (tabl. 3) wobec 87,2 w Czechosłowacji, 62,9 we Włoszech, 42,2 w Danii i 38,2 w Niemczech i we Francji[4]).

Krótkie to zestawienie wskazuje, iż *gęstość wiejskiej ludności rolniczej utrzymuje się w Polsce bezprzykładnie wysoko* i to przy najniższych zbiorach z ha. Z geograficznego i społeczno-gospodarczego punktu widzenia podkreślić należy: 1° — niezwykle wysoki stopień zagęszczenia w południowej Polsce w ogóle, a południowym-wschodzie w szczególności, gdzie w szeregu powiatów (co prawda głównie hodowlanych) żyje z km^2 gruntów ornych z reguły więcej niż 200 osób ludności rolniczej (powiaty: doliński 281,2, kałuski 200,4, kołomyjski 209,3, kosowski 585,7, drohobycki 221), 2° —ostro zarysowany głód ziemi na fizjograficznym Polesiu, które zbliża się do stosunków południowo-polskich (powiat łuniniecki 186,6, stoliński 152), 3° — wyraźne wystąpienie przeludnionego pasa wieluńsko-włoszczowsko-kieleckiego (powiat wieluński 160,6, włoszczowski 135,2 kielecki 149,2, konecki 164), oraz — 4° — potwierdzenie zmian dokonujących się w sferze wpływów Warszawy.

---

[4]) Daty gęstości wiejskiej ludności rolniczej w wymienionych krajach europejskich zawdzięczam uprzejmości *p. M. Sobocińskiego.*

TABLICA 4.

Gęstość wiejskiej ludności rolniczej (1931) według powiatów.

L. p.	Powiaty	Na 100 ha użytków rolnych — przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi	Na 100 ha gruntów ornych — przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi
	Polska	**75,5**	**104,2**
	Wojew. warszawskie	**68,3**	**82,5**
1.	błoński	69,5	80,4
2.	ciechanowski	55,2	66,9
3.	gostyński	76,0	89,9
4.	grójecki	64,3	74,0
5.	kutnowski	72,3	78,9
6.	lipnowski	72,7	86,5
7.	łowicki	74,4	85,5
8.	makowski	63,9	84,9
9.	miński	82,5	102,5
10.	mławski	58,9	81,1
11.	nieszawski	73,7	81,0
12.	płocki	60,4	67,3
13.	płoński	55,1	61,6
14.	przasnyski	58,3	86,2
15.	pułtuski	65,5	79,2
16.	radzymiński	88,4	118,3
17.	rawski	72,5	82,1
18.	rybiński	69,4	85,3
19.	sierpecki	59,3	79,4
20.	skierniewicki	71,7	78,7
21.	sochaczewski	68,2	86,9
22.	warszawski	91,2	125,5
23.	włocławski	65,4	74,9
	Województwo łódzkie	**91,9**	**112,6**
1.	brzeziński	81,2	88,3
2.	kaliski	95,5	113,2
3.	kolski	81,6	100,1
4.	koniński	87,0	109,7
5.	łaski	92,7	112,6
6.	łęczycki	77,4	92,7
7.	łódzki	79,8	93,2
8.	piotrkowski	94,8	114,9
9.	radomszczański	95,7	125,2
10.	sieradzki	128,5	110,4
11.	turecki	84,5	106,3
12.	wieluński	126,0	160,6
	Województwo kieleckie	**96,5**	**116,7**
1.	będziński	72,8	96,8
2.	częstochowski	106,4	137,5
3.	iłżecki	95,6	109,3
4.	jędrzejowski	85,6	100,6
5.	kielecki	110,6	149,2
6.	konecki	114,1	164,0
7.	kozienicki	90,2	111,0
8.	miechowski	108,0	120.5
9	olkuski	115,3	128,9
10.	opatowski	93,0	103,3
11.	opoczyński	86.1	106,8
12.	pińczowski	101,3	129,1
13.	radomski	76,2	90,7
14.	sandomierski	101.1	124,7
15.	stopnicki	96,8	121,7
16.	włoszczowski	97,1	135.2
17.	zawierciański	84,8	112,3
	Województwo lubelskie	**79,0**	**103,0**
1.	bialski	53,8	77,8
2.	biłgorajski	105,3	145,4

L. p.	Powiaty	Na 100 ha użytków rolnych przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi	Na 100 ha gruntów ornych przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi
3.	chełmski	76,3	109,8
4.	garwoliński	86,1	112,0
5.	hrubieszowski	78,7	101,7
6.	janowski	97,6	114,0
7.	krasnostawski	93,9	108,2
8.	lubartowski	87,8	114,1
9.	lubelski	84,6	92,8
10.	łukowski	74,1	99,9
11.	puławski	100,9	123,3
12.	radzyński	60,3	92,9
13	siedlecki	62,7	85,4
14.	sokołowski	69,8	91,6
15.	tomaszowski	92,8	119,1
16.	węgrowski	74,5	103,6
17.	włodawski	50,3	99,9
18.	zamojski	100,8	128,2
	Wojew. białostockie	**56,8**	**79,8**
1.	augustowski	57,8	96,5
2.	białostocki	54,1	98,2
3.	bielski	58,5	86,1
4.	grodzieński	54,9	74,6
5.	łomżyński	58,2	81,8
6.	ostrołęcki	65,9	117,3
7.	ostrowski	79,1	109,2
8.	sokólski	51,5	77,7
9.	suwalski	56,7	70,4
10.	szczuczyński	48,3	86,6
11.	wołkowyski	50,9	66,3
12.	wysoko-mazowiecki	60,7	82,1
	Województwo wileńskie	**52,2**	**86,0**
1.	brasławski	51,6	85,1
2.	dziśnieński	49,8	85,5

L. p.	Powiaty	Na 100 ha użytków rolnych przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi	Na 100 ha gruntów ornych przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi
10.	włodzimierski	68,7	95,5
11.	zdołbunowski	92,5	115,2
	Wojew. poznańskie	**50,6**	**59,3**
1.	bydgoski	45,4	56,9
2.	chodzieski	43,3	60,6
3.	czarnkowski	72,1	94,2
4.	gnieźnieński	45,5	51,6
5.	gostyński	68,1	79,6
6.	inowrocławski	44,2	52,6
7.	jarociński	52,2	59,8
8.	kępiński	62,0	77,5
9.	kościański	48,5	63,5
10.	krotoszyński	60,4	72,2
11.	leszczyński	55,6	59,3
12.	międzybrodzki	40,8	49,4
13.	mogileński	45,0	53,0
14.	nowotomyski	56,4	67,2
15.	obornicki	38,8	47,2
16.	ostrowski	78,7	103,7
17.	poznański	43,4	50,6
18.	rawicki	66,2	86,5
19.	szamotulski	53,8	62,6
20.	szubiński	44,4	59,7
21.	średzki	46,5	54,9
22.	śremski	47,8	60,9
23.	wągrowski	41,4	48,2
24.	wolsztyński	61,2	80,8
25.	wrzesiński	48,1	52,2
26.	wyrzyski	41,2	55,4
27.	żniński	42,8	49,0
	Województwo pomorskie	**52,3**	**62,4**
1.	brodnicki	57,3	65,4
2.	chełmiński	54,2	62,4

3.	mołodeczański.	61,2	99,5
4.	oszmiański	55,9	79.8
5.	postawski	49,0	98.7
6.	święciański	49,3	80,4
7.	wilejski	56,2	106,4
8.	wileńsko-trocki	50,7	78,6
	Województwo nowogródzkie	**61.9**	**96,3**
1.	baranowicki.	62,9	96,3
2.	lidzki	51,6	86,6
3.	nieświeski	66,7	92,9
4.	nowogródzki	69.2	101,2
5.	słonimski.	59,5	82,5
6.	stołpecki.	56,5	93,5
7.	szczuczyński	68,9	111,1
8.	wołożyński	68,6	120.5
	Województwo poleskie	**47,6**	**112,1**
1.	brzeski	47,7	77,7
2.	drohicki	50.4	126,6
3.	kobryński	39,4	95,0
4.	kosowski.	45,9	116,2
5.	koszyrski.	50,2	126,6
6.	łuniniecki.	43,6	186,6
7.	piński	49,7	126,7
8.	prużański	49,3	94,2
9.	stoliński	54,2	152.0
	Województwo wołyńskie	**74,8**	**110,0**
1.	dubieński	77,2	92,3
2.	horochowski	75,2	91,5
3.	kostopolski	88,7	152,8
4.	kowelski.	60,8	122,7
5.	krzemieniecki	89,7	105,5
6.	lubomelski	59,3	140.3
7.	łucki	73.0	105,4
8.	rówieński	83,1	102.7
9.	sarneński.	68,5	149,0

3.	chojnicki.	47.3	58,3
4.	działdowski.	41,8	51,1
5.	grudziądzki	46,9	52.7
6.	kartuski	57,5	67,5
7.	kościerski	47,6	57.6
8.	lubawski	53,1	60,5
9.	morski.	55,1	75,3
10.	sępolski	41,1	48,5
11.	starogardzki.	64,1	79,1
12.	świecki	58,1	70,6
13.	tczewski	46,6	54,8
14.	toruński	52,8	62,1
15.	tucholski.	53,6	64,3
16.	wąbrzeski	53.9	60,9
	Województwo śląskie	**49,1**	**89,4**
1.	bielski.	79.6	108,8
2.	cieszyński	82,6	128,6
3.	katowicki	18,5	23,3
4.	lubliniecki	65,3	97,9
5.	pszczyński	65,0	93.4
6.	rybnicki	68,5	86,2
7.	świętochłowicki	33,3	39,5
8.	tarnogórski	32,5	43,4
	Wojew. krakowskie	**102,1**	**153,5**
1.	bialski.	108,3	146,6
2.	bocheński	142,9	189,9
3.	brzeski	130,5	171,0
4.	chrzanowski	84,5	113,2
5.	dąbrowski	106.8	131,2
6.	gorlicki	99,1	142,3
7.	jasielski	130,9	168,3
8.	krakowski	120,1	155,8
9.	limanowski	130,5	184.2
10.	mielecki	100,2	120,3
11.	myślenicki	134,0	169,4
12.	nowosądecki	118,7	163,5
13.	nowotarski	78,4	117.2

L. p.	Powiaty	Na 100 ha użytków rolnych — przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi	Na 100 ha gruntów ornych — przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi
14.	ropczycki	103,6	125,1
15.	tarnowski	128,0	154,8
16.	wadowicki	148,1	146,0
17.	żywiecki	124,1	189,9
	Województwo lwowskie.	**112,9**	**156,7**
1.	bobrecki	119,0	168,4
2.	brzozowski	151,2	177,9
3.	dobromilski	141,8	175,2
4.	drohobycki	113,9	211,0
5.	gródecki	114,7	172,9
6.	jarosławski	125,1	160,9
7.	jaworowski	108,5	162,0
8.	kolbuszowski	104,4	147,5
9.	krośnieński	121,5	166,6
10.	leski	87,0	122,6
11.	lubaczowski	99,0	146,7
12.	lwowski	107,9	157,8
13.	łańcucki	124,7	163,2
14.	mościcki	124,1	164,3
15.	niski	100,9	172,8
16.	przemyski	132,7	162,4
17.	przeworski	136,1	168,1
18.	rawski	100,0	146,3
19.	rudecki	119,5	192,4
20.	rzeszowski	136,8	173,0
21.	samborski	103,6	154,6
22.	sanocki	99,6	134,8
23.	sokalski	82,0	112,2
24.	tarnobrzeski	98,1	166,2
25.	turczański	79,8	125,7
26.	żółkiewski	95,0	161,5

L. p.	Powiaty	Na 100 ha użytków rolnych — przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi	Na 100 ha gruntów ornych — przypada wiejskiej ludn. roln. zamieszk. na wsi
	Wojew. stanisławowskie	**110,2**	**194,2**
1.	doliński	93,1	281,2
2.	borodeński	106,1	119,1
3.	kałuski	126,3	200,4
4.	kołomyjski	139,1	209,3
5.	kosowski	65,8	585,7
6.	nadwórniański	102,6	281,4
7.	rohatyński	120,4	155,9
8.	stanisławowski	141,5	192,4
9.	stryjski	89,8	199,6
10.	śniatyński	127,1	147,4
11.	tłumacki	141,0	166,6
12.	żydaczowski	103,6	167,2
	Województwo tarnopolskie.	**98,7**	**116,9**
1.	borszczowski	104,5	122,7
2.	brodzki	98,5	138,5
3.	brzeżański	102,0	123,9
4.	buczacki	120,6	144,3
5.	czortkowski	111,5	129,6
6.	kamionecki	93,1	165,2
7.	kopyczyniecki	92,8	115,7
8.	podhajecki	95,2	107,5
9.	przemyślański	107,6	141,4
10.	radziechowski	73,5	118,4
11.	skałacki	94,5	106,6
12.	tarnopolski	92,2	102,6
13.	trembowelski	116,1	138,3
14.	zaleszczycki	101,1	113,7
15.	zbaraski	82,7	92,9
16.	zborowski	89,8	119,2
17.	złoczowski	105,0	158,7

Warszawskie Zakłady Graficzne. Wilcza 60.

Instytut Badań Spraw Narodowościowych

Warszawa, ul. Królewska 7.

PRACE WYDZIAŁU POPULACYJNO - MIGRACYJNEGO

Nr 1.	Wiktor Ormicki: Problemat ludnościowy w Polsce, 1937	zł. 2.—
Nr 2.	Tegoż samego autora: Gęstość wiejskiej ludności rolniczej w Polsce (1931), 1937	„ 2.—
Nr 3.	S. Fogelson: Przyrost naturalny ludności żydowskiej w Polsce, 1937	„ 1.—